

הרב מוסי גודמן

מומר בהלכה

ראשי פרקים

- א. הקדמה
- ב. מעמדו והגדרתו של המומר
 1. האם קיימת חובת טבילה
 2. האם בני מומר חייבים טבילה
 3. גדר מעשי מומר
 4. האם מומר זוקק ליבום
 5. האם מומר חייב במצוות
 6. האם דין הפרשה מאיסור נאמר על מומר
 7. האם חלות על מומר גזרות חז"ל
 8. ביצוע עבירות ע"מ להצילו
 9. האם תשובת מומר מתקבלת
- ג. האם לחילונים יש דין מומר
 1. אין דין פרישה מהציבור
 2. תינוק שנשבה
 3. מומר כגוי רק אחר קבלת תוכחה
- ד. סיכום

המומר בהלכה

א. הקדמה:

מטרת מאמר זה לברר את יחס ההלכה כלפי המומר. בדיקת יחס הלכה תתבצע ע"י בחינת שני מרכיבים: א - מעמדו והגדרתו, האם הם כ"ישראל או כגוי?

ב - האם הדינים הנוהגים במומר, תקפים לגבי חילונים כיום? לצורך דיוננו נתמקד במומר לחלל שבת שדינו כמומר לכל התורה כולה¹. עפ"י כמה מקורות הלכתיים משמע שמומר יש לו דינים של גוי, אך מצד שני ידועה ומפורשת הגמרא בסנהדרין (מד.) לגבי עכו"ישראל אעפ"י שחטא ישראל הוא".

להלן נוכיח שהגדרת המומר ומעמדו הם כ"ישראל, אך מצד שני יש למומר דינים הנוהגים בעכו"ם.

ב. מעמדו והגדרתו של המומר

1. האם קיימת חובת טבילה במומר החוזר למוטב

נקודת הנוחן הראשונה היא האם כשהמומר חוזר למוטב הינו חייב טבילה, כגוי המצטרף לעם ישראל. הנימוקי יוסף במסכת יבמות (טז):

1) אין ברצוני במאמר זה לעסוק בחלוקה פנימית, של סוגי המומרים השונים. נציין רק מספר מקורות והרוצה להוסיף יוסיף. הרמב"ם בהלכות תשובה פ"ג הל' ט' כותב שיש שני סוגי מומרים, הראשון לעבירה אחת, והשני לכל התורה כולה, והרב קוק בדעת כהן (סימן ח') "ובמומר לכל התורה כולה אינו צריך דוקא להכעיס" כן צריך להבדיל בין מומר לאפקורס שדינו חמור במקצת עיין למשל ברמב"ם (פ"י הל' ע"ז ה"א) הכותב שדין אפקורס חמור מגוי בכך שיש דין לאברו ביד מפני שהיו מצירים לישראל ומסירין את העם מאחרי ה'".

נפק"מ מעשית לדינא, מצאנו בויכוח הגדול בין הרוגצ'ובר לבין בעל שרידי אש, האם אשה שיש לה יבם משומד ויבם מומר, האם יכולה להפטר בחליצת היבם המשומד? (שרידי אש ח"ג סימנים מד' - מה'). דין מחלל שבת שדינו כגוי מופיע בשו"ע או"ח סימן שפה' סעיף ג' וכן ב"י"ד סימן ב', סעיף ה'. המקור לכך הגמרא בחולין (ה.).

בדפי הרי"ף) כותב: "ישראל שחטא ועשה תשובה דכו"ע שורת הדין אינו צריך טבילה ואעפ"כ טובל מדרבנן".
מתוך דבריו אלו רואים בפירוש שמומר אינו מאבד את זהותו, והקשר המהותי לעם ישראל אינו ניתק.

2. האם בני המומר חייבים טבילה

בגמרא לא מצאנו דיון מפורש על כך²: אולם בשו"ת מהרשד"ם (אבהע"ז סימן י') דן באנוסה שנולדה בגויות וקדשה אנוס שנולד גם הוא בגויות האם הקרושין תופסים וצריכה גט ומחוש המהרשד"ם שאינה צריכה גט מפני שמשומד שנולד בגויות הרי הוא גוי גמור. והוא מסביר את הגמרא בסנהדרין לגבי עכן, שישראל שחטא ישראל, רק כשעובר לתאבון אולם כשעובר להכעיס איבד את שם ישראל.
דבריו אלו של המרשד"ם התקבלו כסניף להקל ע"י המנחת-יצחק (בח"ג סימן קז') אך נדחו על הסף ע"י הרב פינשטיין באג"מ³ (אבהע"ז ח"ד סימן פג') וכך הוא כותב: "והפשיטות שהיה לגמרא שמומר הוא כ"ישראל גמור לכל דיניו הוא משום דלא שייך המציאות לישראל שיעשה בדין נכרי, דאיכא חדוש התורה בנכרי שיכול להעשות ישראל ע"י גרות, אבל לא נאמר בתורה לא בקראי ולא בהלכה מפני שיהיה דין כזה שישראל יוכל להעשות עכו"ם וממילא הוא נשאר בדין ובקדושת ישראל... וממילא ודאי שבני המומרות הם ישראלים גמורים... ולכן פשוט וברור שהוא טעות שפלטה קולמסו של הגאון מהרשד"ם לדחות בזה סוגיות הגמרא ודברי כל הפוסקים".

2) בגמרא יבמות (יז.) יש דיון על בני עשרת השבטים, ולפי לישנא אחת, חכמים עשאו כגויים גמורים שנאמר: "בה' בגדו כי בני זרים ילדו".

3) כשיטת ביניים מביא הציץ אליעזר (ח"ט סימנים מא'-מב') את שיטת החת"ס לחלק בין מומר שהשתמד לגמרי לבין מומר מפאת היותו מחלל שבת בפרהסיא.

וכן כותב בקטע לא הלכתי, הרב שמשון רפאל הירש בפירושו לתורה (ויקרא כא', טז'): "וכן הדבר ביהדות, שהיא הכהונה במסגרת האנושות: מי שנולד יהודי לא יחדל לעולם להיות יהודי על פי ייעודו. שכן היהדות איננה דת, שאדם בוחר בה מרצונו החופשי; אלא היא יעוד חיים, שה' הטיל על האדם משעת הלידה; וכן מי שנולד יהודי לא יוכל להפקיע את עצמו מייעוד זה - ומן המסקנות הנובעות ממנו: "אע"פ שחטא ישראל הוא". יכול הוא להתנכר לתפקיד זה ברוחו, בדעותיו ובדרכיו; יכול הוא להפנות לו עורף בבגידה גמורה; בהתנכרות זו יאבד לו הכושר לבצע אותן פעולות, שהן כשרות רק על ידי יהודי נאמן; אך התשובה לאמת היהדות בדעות ובמעשים תהיה תמיד תפקיד ראשון של ייעוד החיים שה' הטיל עליו".

3. גדר מעשי המומר

עד כה הוכחנו שהמומר עצמו ובניו נשארים בגדר של ישראל ונשאלת השאלה האם גם למעשיו יש גדר של ישראל, דהינו, האם קדושי קידושין?

הגמרא במסכת יבמות (מז:): אומרת על גר: "טבל ועלה הרי הוא כישאל לכל דבריו". ושואלת הגמרא "למאי הלכתא?" ועונה הגמרא "דאי הדר ביה ומקדש בת ישראל, ישראל מומר קרינא ביה וקדושי קידושין". מפשט הגמרא משמע שמדובר שחזר לגויותו ואע"כ קדושי קידושין וכן פסק הרמב"ם (הל' אישות פ"ד הט"ו) וכן בשו"ע אבהע"ז (סימן מד' סעיף ט').

אך נקודה זו שהיתה פשוטה לרמב"ם אינה מוסכמת על כל הראשונים והטור הביא (בסימן מד') דעה האומרת: "דמומר לחלל שבת בפרהסיא ולעבוד עכו"ם דינו כעכו"ם גמור, ואין קדושי קידושין" וכתב ע"כ הטור ולא נהירא ובהגמ"ר ביבמות (סימן קז') הביא דיעה שקדושי מומר הם רק מחמת חומרא שמא עשה תשובה.

המהרש"ם ח"ב (סימן קי' - קיא') כתב שמכיון שרוב הפוסקים סוברים שקדושי מומר קידושין מהתורה, א"א להקל מטעם זה אלא בתורת סניף. אולם הרב פינשטיין (בתשובה הנ"ל) כתב שאין לצרף שיטה זו, שקידושי מומר אינם קידושין מהתורה, אף בסניף וכותב בשם הב"י שלא כל השיטות שוות ולכן צריך לפסוק כשלושת עמודי הוראה הרי"ף

הרמב"ם והרא"ש והם כאמור פסקו קידושי מומר קידושין מדאורייתא. מצד שני יודעים אנו שמומר, שחיתתו פטולה אפילו ישראל עומד על גביו, שהרי נפסק בשו"ע (יו"ד סימן ב', ה') שמומר דינו כעכו"ם, ובעכו"ם נפסק ששחיתתו פטולה אפילו אחרים רואים אותו (שם ב', א').

ואם כן שחיתת המומר אעפ"י שניתן לבדוק שאין בה פסול אינה כשרה. ולכאורה ניתן לומר שמעשי המומר פסולים באופן מהותי, אלא שצריך לחלק בין שני סוגי מעשים שונים, : כאשר המעשה נוגע להגדרת אדם מישראל, הוא נחשב כישראל ולכן קידושיו קידושין, אולם כאשר המעשה הינו פעולה בעלמא יש לו דין של עכו"ם⁴.

4. האם מומר זוקק ליבום

הגמ"ר ביבמות (סימן קז') מביא בשם תשובת הגאונים: "ותשובת גאונים פוסקים דיבם שהיה מומר לעבודת כוכבים בשעת קידושי אחריו ועדין כשמת אחריו עומד בהמרותו אינו זוקק אשת אחריו ופטורה בלא חליצה". ובמרדכי (סימן כח'-כט') מביא בשם רש"י הרוצה לרחות את שיטת הגאונים מפני שישראל שחטא ישראל הוא. ומהר"ם נותן טעם לדברי הגאונים מפני שאדעתא דהכי לא קדשה, אולם לא מלאו ליבו לעבור על דברי רש"י.

ובהגמ"ר מביא, שמה שאמרו "ישראל שחטא" הינו בדברים שלא נאמרו בהם אחוה ואם כן גם יסוד השיטה הסוברת שמומר אינו זוקק ליבום הוא כנראה לא מצד ההגדרה המהותית אלא מסיבות צודדיות. אולם עכ"פ הרמב"ם (הל' יבום פ"א) פסק שמומר זוקק ליבום (ה"ו) וכן בן מומר פוסק מיבום (ה"ג) וכן נפסק בשו"ע אבהע"ז (קנז', ד'): "נפלה לפני יבם יש מי שמתיר אם היה מומר כשנשאה אחריו, ואין לסמוך עליו". וכן נפסק להקל (קנז', ב') בן מומר פוסק מיבום.

(4) עיין במנחת יצחק ח"ג סימן עג' אות יב'.

5. האם מומר חייב במצוות⁵

לא נסתפק בכך שהוכחנו שהמומר ובניו מבחינה משפטית מוגדרים כישראל, אלא נוכיח שגם מבחינת חיוביו היום יומיים הרי הוא כישראל. מפורסמים דברי הרמב"ם באגרת תימן (עמ' קל"ו): "שהתורה הזאת לא יוכל להמלט ולהנצל ממנה אפילו אחד מזרע יעקב לעולם, לא הוא ולא זרעו ולא זרע זרעו, בין ברצונו בין שלא ברצונו... ולא יעלה על הדעת שבהיותו עושה החמורות, שלא יענש על הקלות כדי שיפקיר עצמו להן. וזה העיקר יסוד מיסודי התורה והדת - למדוהו ולמדהו ועשו הקש עליו". וכן נוקטים תוס' דיעה זו כדבר הברור ומובן מאליו (פסחים כח: ד"ה "כל ערל") את הביטוי הלכתי קיבלה הסוגיא בשאלה האם מותר להלוות לומר בריבית, והמקור לכך בש"ס הוא, הסוגיא בע"ז (כו:): הדנה בשאלה האם מותר להוריד מומר וע"י כך להרגו וע"כ מקשה הגמרא שהרי מצות השבת אבידה נוהגת במומר ע"כ מקשים תוס' (ד"ה "אני שונה") שאין קשר מחויב בין הדין, שאסור לאבד ממון, לבין הדין, שמותר להרוג ובתוך דבריהם אומרים תוס' שמורים של זמניהם, להכעיס הם, ולכן אין מצוה להחיותם ומותר ליקח מהם ריבית אך אסור לתת להם ריבית מטעם "לא תשיך" ו"לפני עיוור".

וברא"ש (שם סימן ז') מפורש יותר, שיסוד איסור הלואה בריבית הוא "וחי אחיך עמך" ומומר אין מצוה להחיותו. אך לענין לקחת ריבית כותב:

"ומ"מ אסור ללוות ממנו בריבית ולא אמרינן כיון דלא קרינן ביה לא תשוך, לא תשיך נמי לא קרינא ביה, דבלא תשוך איכא טעמא דאין אתה מצווה להחיותו ובהא תלא רחמנא, אבל ללוות הימנו אע"פ שחטא ישראל הוא נמצא הנותן לו ריבית עובר על לפנ"ע לא תתן מכשול ועל אל תתן לו נשך ועל לא תשיך".

5) אין זו הוכחה מושלמת מכיון שסומא פטור מהמצוות ובכל אופן מוגדר כיהודי. אולם בסומא חש"ו וכד' הפסול הוא צדדי ולכן פטורים מהמצוות, כאן אם מומר פטור מהמצוות דבר זה מעיד שפסולו מהותי.

מהרא"ש רואים בבירור שהאיסור ללוות מהמומר בריבית מפני שהוא בגדר ישראל⁶. וכן נפסק בשו"ע (יו"ד קנט"י, ב') מומר מותר להלוות לו בריבית ואסור ללוות ממנו⁷.

6. האם דין הפרשה מאיסור קיים לגבי מומר?

דין זה שאסור להכשיל אדם בעבירה אינו מיוחד לישראל שהרי גם לגבי בן נח נאמר שאסור לתת לו אבר מהחי (ע"ז ו:)⁸ אולם בישראל ישנו דין מיוחד והוא החיוב להפריש מאיסור וזוהי בעצם הערבות שיש לישראל אחד כלפי השני בבחינת כל ישראל ערבים זה לזה.

הריטב"א במסכת ע"ז (ו:): כותב: "אבל מ"מ אי תבע ליה בפירוש לאיסורא נהי דמשום ולפנ"ע ליכא, אכתי איסורא במילתא משום מסייע ידי עוברי עבירה כל שאנו גורמים לו לעשות איסורא. וכוקי"ל שאין מסייעין ידי ישראל בשביעית".

אולם הרא"ש כותב לגבי מומר "לא אסרו להושיט למומר אלא בתרי עברי נהרא". ואם כן יש מחלוקת ראשונים לגבי מומר. לריטב"א, יש חיוב לאפרושי מאיסורא, ולרא"ש אין חיוב לאפרושי מאיסורי אלא שאם יש מצב של "תרי עברי" אסור מטעם "לפני עיור". אולם הרא"ש במסכת שבת (סימן א') כותב שיש איסור גם לא בתרי עברי נהרא. ונראה לחלק: בשבת מדובר בסתם אדם, ובע"ז מדובר על מומר שאין חיוב להפרישו מאיסור. ואולי אין מחלוקת בין הריטב"א לרא"ש, והריטב"א לא דיבר

(6) דיון נוסף בסוגיא זו נמצא בבעה"ת (שער מו' ח"א ה') אולם גם שם אסור ללוות מהמומר.

(7) אמנם בשו"ת מהרש"ם (ח"ו סימן צה"י) משמע שאיסור זה של לקיחת ריבית מהמומר הוא מדרבנן מ"מ פשט הראשונים והשו"ע אינו כן ועיין בדרכ"ת שמביא בשם שו"ת יד אליעזר שזהו ספק דאורייתא (שם ס"ק יג').

(8) דיון יותר מפורט נמצא במנחת חינוך (מצוה רלב"י) וכן בחת"ס (יו"ד יט"י) לפנ"ע יש בגוי, אפרושי מאיסורא אין בגוי.

במזמ"ד וכן אמנם הבין הש"ך⁹ (יו"ד קנא' ס"ק ו') שכל הראשונים סוברים שמזמ"ד אין חיוב להפרישו מאיסור (ולכן דברי הרא"ש לא סתרי אהר"י).

בדעת הש"ך מדוע במזמ"ד אין חיוב להפרישו מאיסור ניתן לומר באחד משני פנים: א - יש שלושה מצבים שונים כאשר אדם רוצה לעבור עבירה:

1 - תרי עברי נהרא. 2 - לא תרי עברי נהרא, אך אין כונה מיוחדת לעבור עבירה. 3 - יש כונה מיוחדת לעבור עבירה - מזמ"ד.

במצב השלישי לא שייך לומר שיש חובה להפריש מאיסור שהרי אין אדם יכול לפעול באופן פיזי נגד מי שרוצה בכונה תחילה לעבור עבירה וזהו המצב במזמ"ד וכך הבין הדגמ"ר את הש"ך.

ב - הפן השני - הוא אינו בגדר אחיך, וכך מסביר האבנ"ז (יו"ד קכו') את דברי הש"ך, מכיון שיסוד דין ערבות נלמד מהפסוק: "וכשלו איש בעוון אחיו" והמזמ"ד אינו אחיך לכן אין חובה להפרישו מאיסור. עכ"פ יסוד השיטה אינו מפני שהמזמ"ד בגדר ישראל אלא מפני שאין בו הדינים הנוהגים באחיך.

7. האם חלות על המזמ"ד גזרות חז"ל

לכאורה ניתן לומר מכיון שהמזמ"ד מפקיע עצמו מהמצוות, חז"ל שגזרו גזרות ותקנות, לא תקנום לאדם שפורק מעליו את כל קיום התורה. מצאנו בחמץ שעבר הפסח מחלוקת אחרונים אם מותר למכרו לגוי. הט"ז (תמח', ד') כותב שאין למכור חמץ שעבר עליו הפסח למוזר, שאעפ"י שחטא ישראל הוא. הרי לדעת הט"ז גזרת חמץ שעבר עליו הפסח חלה על המזמ"ד. לעומתו בשו"ת מקום שמואל (סימן יז') כתב שמזמ"ד שלא מכר את חמצו לפני הפסח, החמץ אינו נאסר מדין חמץ שעבר הפסח. אולם יסוד סברתו של ה"מקום שמואל", היא שמזמ"ד

9) בניגוד לש"ך סובר המג"א (שמז"ד ס"ק ד') שגם במזמ"ד אסור לסייע לעבירה וראה ביתר פירוט בתחומין ה' עמ' 371-374.

כעכו"ם, וסברת "אע"פ שחטא ישראל הוא" נאמרה רק למנוע מישראל המלוהו לעבור על לפנ"ע, וקידושו קידושין רק מצד בת ישראל המתקדשת. דהינו ה"מקום שמואל" מפריד בין הגדרת המומר כעכו"ם לבין יחסנו אליו. ולכך הוא נידון כישראל, רק ע"מ שאנו לא נעבור עבירות.

וכבר בארנו מקודם, שניתן לדחות את ראיותיו של ה"מקום שמואל", הן לענין איסור לפנ"ע בריבית והן לענין הקידושין. ולכן סברת הט"ז שרירה וקיימת, דהינו שחלות על המומר גזרות וחקנות חז"ל. וכן כתב בשערי תשובה: (סימן תמח' ס"ק יא') "שהעיקר כפוסקים ראשונים ואחרונים דהוי כישראל לכל מילי, ואין לזוז מהוראת הט"ז".

8. האם אנו מחויבים לעבור עבירות ע"מ להציל מומר

הפמ"ג (משב"ז או"ח סימן שכח' סעיף ו') כותב: "פשיטא לי מומר לחלל שבת בפרהסיא ועכו"ם או מומר להכעיס לר"א אין מחלליט עליו שבת, ומורידין ולא מעלים נמי אין מחללים עליו שבת". פשטות זו יכולה לנבוע משני טעמים:

א - דינו כגוי וכל גוי קיים הכלל של "אין מעלים", דהינו אין מצוה חיובית להצילו, ק"ו שלא מחויבים לחלל שבת עבורו.

ב - כל יסוד היתר חילול שבת הוא חלל עליו שבת אחת ע"מ שישמור שבתות הרבה (יומא פה:)

המהר"ם שיק בתשובותיו (או"ח סימן קמ') בהתייחסו לדברי הפמ"ג כותב אף שלמומר יש דינים של גוי, מכיון שקדושו קידושין, הוא מוגדר כישראל ולכן מחויבים לחלל שבת עבורו.

בקשר לנקודה השניה טוען החת"ס (או"ח סימן פג') עפ"י תוס' שיסוד היתר חילול שבת הוא מטעם "וחי בהם ולא שימות בהם" וע"מ להציל נפש אחת מישראל. וא"כ אפילו המומר לא ישמור שבתות הרבה יש חובה להצילו מצד נפש ישראל שבו¹⁰.

10) ראה בהרחבה על כך בשו"ת ציץ אליעזר ח"ח סימן טו פ"ה ובח"ט סימן יז'.

9. האם תשובת מומר מתקבלת?

לכאורה מצאנו ברמב"ם סתירה. בהל' עכו"ם (פ"ב ה"ל) כתב אפיקורס אינו מתקבל בתשובה ובהל' תשובה כתב (פ"ג הל' י"ד): "כל הרשעים והמומרים וכיוצא בהם שחזרו בתשובה בין בגלוי בין במטמוניות מקבלים אותם שנאמר שובו בנים שובבים..." ונחלקו מפרשי הרמב"ם איך להסבירו, הכסף משנה מחלק בין סוגי המומרים, אפיקורס אינו מתקבל בתשובה אך מומר מתקבל בתשובה. ראיה לכך ניתן להביא מכך שדין אפיקורס חמור מגוי בכך שלגבי אפיקורס קיים הכלל שלא רק שאין מעלים אלא אף מורידים (רמב"ם הל' עכו"ם פ"י הל' א').

מצד שני הלח"מ סובר שאמנם אנו לא מקבלים מומר ששב בתשובה, מפני שקשה לחזור בו ממעשיו אך אם שב, הקב"ה בוחן כליות ולב, מקבלו בתשובה (וכן סובר הרדב"ז).

עמדה מענינת נוקט בעל שו"ת דבר יהושע (ח"ב סימן קלו') הסובר שאמנם מומר כעת אינו חייב במצוות מכח קבלת תורה, אך בכל אופן מחויב לחזור בתשובה ולכן קידושו קידושין.

בסיכום ראינו שהגדרת המומר ומעמדו לפי פשט סוגיות הגמרא, הרמב"ם ושו"ע הוא כישראל לכל דבר, וכך פוסק האג"מ. מצד שני יש דינים שונים שאינם נוהגים במומר מפני שאינו מוגדר כאחין במצוות, כגון ההובה להפרישו מאיכור, לקיחת ריבית וכו'. נשאלת השאלה האם דינים אלו ודינים נוספים, כגון שמומר עושה יינו יין נסך, נוהגים כיום לגבי החילונים.

ג. האם הדינים הנוהגים במומר תקפים לגבי חילונים

שקוש סיבות עקריות מופיעות באחרונים להלק בין המצב המוזכר בשו"ע לבין המציאות הנוכחית הקיימת בעם ישראל. נראה שהגורם המרכזי של הפוסקים למצוא הברל, הוא העובדה שמזמן תנועת ההשכלה התהפך הגלגל, ורוב העם אינו מקיים מצוות באופן מלא.¹¹

11) ברמת הדין שמומר דינו כעכו"ם, האם מדאודיתא או מדרבנן? אין ברצוני לעטוק, מפני שנושא זה נידון בהרחבה יתרה בספרות השו"ת המאוחרת. עיין למשל יביע אומר חיו"ר סימן י"א ובציץ-אליעזר ח"ח סימנים יז'-יט'.

1. אין דין פרישה מהציבור

א) בשו"ת מלמד להועיל (סימן כטי') מחרש חידוש מענין, מכיון שרוב הציבור הינו מחללי שבת, מחלל שבת הבודד הוא לא מחלל שבת בפרהסיא.

וכן הוא כותב: "אבל כיון דבעו"ה רובם פורצי גדר תקנתם קלקלתם, היחיד חושב שאין זה עבירה גדולה כל כך וא"צ לעשות בצנעה ופרהסיא שלו כבצנעה". יסוד זה בנוי על בריתא במסכת אבל רבתי (פ"ב י') האומרת: הפורשים מצרכי ציבור אין מתעסקים עמהם (לקברם) וכן נפסק ברמב"ם ה"ל אבל (פ"א ה"ל י'). מבריתא זו רואים ששורש הבעיה הוא הפרישה מהציבור וכיום לצערנו רוב הציבור הם מחללי שבת כך שלא נוצר מצב של פרישה מהציבור.

ב) ישנם אחרונים הטוענים שאין כיום פרהסיא הלכתית, דהינו ע"מ שיוגדר אדם המחלל שבת בפרהסיא הוא צריך לחלל שבת בפני עשרה אנשים כשרים וזה לא נמצא כעת (מהרש"ם ח"א קכ"א).

2. חילונים מוגדרים כתינוק שנשבה

א) הרמב"ם בהתיחסו לצדוקים כותב בפרוש המשנה לחולין (פ"א משנה ב' וכן בה"ל ממרים פ"ג ה"ל ג'): "אבל המינים והצדוקים והביתוסים לכל שינוי שיטותיהם הרי כל מי שהתחיל אוגה שיטה תחילה, יהרג לכתחילה כדי שלא יטעה את ישראל ויקלקל את האמונה... אבל אלו אשר נולדו בדעות אלו והונכו על פיהן הרי הם כאנוכיט ודינם דין תינוק שנשבה לבין הגויים שכל עברותיו שגגה כמו שנארו". וכן כותב הרמב"ן בפרושו לתורה (במדבר טו', כב') שדין קהל כהן כהן תינוק שנשבה וכה דבריו בדברו על קרבן פר העלם דבר של ציבור: "והנה זה כפי משמעו הוא קרבן מומר לכל התורה בשוגג, כגון ההולך ונדבק לאחת מן האומות לעשות כהם ולא ירצה להיות בכלל ישראל כלל, ויהיה כל זה נשוגג כגון שיהיה ביחיד תינוק שנשבה לבין האומות, ובקהל כגון שיחשבו שכבר עבר זמן התורה ולא היתה לדורות עולם... וכבר אירע לנו כן בעונותינו כי בימי מלכי ישראל הרשעים כגון ירבעם ששכחו רוב העט הורה והמצוות לגמרי...".

ב) וכן חידש בשו"ת בנין ציון (סימן כג') לחילוני יש דין של אומר מותר, מפני שהושב שלצורך פרנסה מותר לחלל שבת וכד' וכן כתב בשו"ת מהרש"ג (או"ח כ' נג').

סיכומה של גישה זו הוא: מומר הוא מזיד, חילוני הוא שוגג.

3. דין מומר כגוי רק אחר שקיבל תוכחה

יסוד סברא זו היא הנחה שדין מומר כעכו"ם זוהי סנקציה מבחינת אין עונשין אא"כ מזהירים וכשלא מקבלים את האזהרה לא ניתן להעניש וכבר נאמר בגמרא בסוטה (מט:): בעקבות משיחא חוצפא יסגא ויוקר יאמר... ואין תוכחת... על בסיס הנחות אלו חידש החזו"א יו"ד (ב, כח') שיש מצוה לאהב את מי שאין באפשרותנו להוכיח וכך כותב בשם הגה"מ: "דאין רשאין לשנאתו אלא אחר שאינו מקבל תוכחה. ובסוף ספר אהבת חסד כתב בשם הגר"י מולין דמצוה לאהב את הרשעים מהאי טעמא והביא כן מתשובת מהר"מ לובלין כי אצלנו הוא קודם תוכחה.

ד. סיכום

ראינו שלמומר יש גדר של ישראל והביטוי המעשי לכך הוא שאינו חייב טבילה כאשר חוזר מסורו, בניו נחשבים כיהודים גמורים וחייב במצוות הן עשה והן לא תעשה וחלות עליו גזרות חז"ל. אך מצד שני אין לו מעמד של "אחיך" ולכן יש כלפיו סנקציות מסוימות שבהלכה מאופינות ע"י כך שכל הדינים שנאמר בהם "אחיך" לא חלים עליו, ולכן יש לו דינים הנוהגים בגוי ומותר להלוות לו בריבית וכד'. צריך לזכור שסנקציות אלו אינן מגדירות את המומר כגוי, אלא משיבות לו כגמולו ע"מ שלא יסיר את העם מאחורי ה¹².

כיום משלוש סיבות אין למחללי שבת דין של מומר ולמעשה צריך לקרבם. את הנקודה הזו מסביר הרב קוק באגרת לרדב"ז בה הוא מסביר מדוע הוא מתאמץ להחזיק את "היתר המכירה". בין השאר כותב (אגרת תקכב'): "ועל טענתו השניה אודיעו שכמאז כן היום הנני מתעב את הרע של הרשעים ואת החלק הטוב שבהם לעולם הייתי מוקיר ואוהב כי חלק ה' הוא. ומי שזוכה לטעום באמת טעם רזי תורה יודע כי כל העבודה השלימה רק על זה היא בנויה לקרב רחוקים וללקט ניצוצי הקדושה מכל מקום שנתפזרו... ועם כל זה כשאני רואה גם בריקנין שבנו איזה מידה טובה, איזה יושר ואמת או גם שיחה נאה ודרך ארץ

12) כך מחלק המהר"י ברונא בין יהודי - זה הכופר בע"ז, לבין ישראל (סימן קלה').

אני מקרבן בשביל זה ואקוה תמיד שעי"ז יחזרו למוטב אם הרבה או מעט ואפילו יגרום כח התקרבות, שרעיון כל דהו של תשובה מיראה או מאהבה יתכנס בלבנם על רגע אחד כדאי כל הטורח שבעולם ומי שהוא שם ליבן על דרכיו וכבוד שמים וכבודן של ישראל חביב עליו יותר מכבודו יבין את אמתת דרך הקודש הזאת ויכיר את ערן יקרתה".